

ЛЕКЦИЯ 14

ПРОГРАМНИ ЧАСТИ

- **Структура на програмата**
- **Видове програмни части**
- **Видове променливи**
- **Процедури и параметри**
- **Видове параметри**
- **Активиране на процедури**
- **Разпределение на паметта**

СТРУКТУРА НА ПРОГРАМА

В най-простия случай една програма представлява **последователност от оператори**, евентуално предшествана от **дефиниции на използваните елементи**.

По-големите програми се разделят на части.

По-точно такава програми **се сглобяват от отделно оформени програмни части** и допълнително написани оператори.

Някои компилатори превеждат не цялата програма, а само отделна програмна част.

Това се нарича **разделна компилация**.

ПРИЧИНИ ЗА ДЕЛЕНЕ

Създаването на програми, включващи отделно оформени части, се извършва с **цел**:

- ❶ за да има програмата **по-компактен и прегледен вид**;
- ❷ за да може **при създаването** да участват **повече хора** и евентуално компютри;
- ❸ за да може **да се използват** изработени и проверени **части от други програми**;
- ❹ във връзка с **ограниченията на ОП**, поради които в нея могат да бъдат поместени данни и програми с определен обем.

ВИДОВЕ ЧАСТИ

ЕП предлагат **4 вида** програмни части: **блок**, **процедура** (подпрограма), **функция** и **модул**.

По начина на своето **определяне** (писане) програмните части могат да бъдат **вложени** (**Паскал**, Алгол–60) и **независими** (**Си**, **ВБ**).

При втория случай някои компилатори могат да превеждат и отделна програмна част, което е известно като **разделна компилация**.

По начина на изпълнение програмните части биват **главна** (активираща) и **подчинена** (активирана, използвана).

ВИДОВЕ ПРОМЕНЛИВИ

Характерна **особеност на програмните части** е възможността във **всяка от тях** да бъдат **определяни допълнителни променливи**.

Тези собствени **променливи** се наричат **локални променливи** и са недостъпни за обхващащите и независимите по написване.

Локалните променливи **се „раждат“ при започване на изпълнението** на дадена част и **„умират“ в края** на нейното изпълнение.

За обменяне на информация с другите части се използват **нелокални променливи**, които биват **глобални, общи и параметри**.

ОБЛАСТ НА ДЕЙСТВИЕ

Тъй като **всяка част** има право на **собствени имена** възниква възможност за използване на еднакви имена.

В този случай трябва да се въведе правило за определяне **кое име какво означава**.

Това правило е известно като „**видимост**“ или „**област на действие**“ на имената.

При вложено описание на частите, **имената от обхващащия блок** могат да се използват **и във вътрешния блок (глобални)**, освен когато **те са дефинирани повторно (локални)**.

ГЛОБАЛНИ ИМЕНА

При **езиците с независимо описание** на програмни части е възможно променлива от една част, да бъде използвана в друга част.

Така **при разделна компилация няма да бъде известен типа** на променливите, дефинирани в друга програмна част.

За разрешаване на проблема в такива езици **освен дефиниция** на променлива (мястото, където за нея ще бъде отделена ОП) се използва **и декларация**, посочваща типа на глобалните за частта променливи.

ОБЩИ ПРОМЕНЛИВИ

Вместо глобални променливи, които имат **еднакви имена** във всички програмни части, някои езици (Фортран) предлагат използване на **общи променливи**.

Те имат различни имена във всяка част, **но** се разполагат на **едно и също място в ОП**.

Общите променливи **изискват познания за представянето** на величините **в ОП** и дават възможност за някои „**трикове**“, поради което са **премахнати в съвременните ЕП**.

ПРИМЕРИ

Паскал: По маниер на писане програмните части са вложени една в друга. Всяка част има право да дефинира свои собствени (локални) елементи. Използването на недефинирано име означава (глобален) елемент от обхващащата програмна част.

Си: Освен правилата на Паскал с `external` може да се декларират глобални имена.

ВБ: Клаузите `Public/Private` определят дадено име като глобално (използваемо вън от)/локално (неизвестно вън от).

СЕЦИАЛЕН СЛУЧАЙ

Правилото, че локалните променливи се „раждат“ при стартиране на програмна част и „умират“ при нейното завършване има и свои отрицателни черти.

Затова повечето ЕПВР дават възможност част от променливите, наречени **статични**, да **запазват своите текущи стойности между две изпълнения** на съответната част.

Такива променливи обикновено се „раждат“ при стартиране на програмата и „умират“, когато нейното изпълнение завърши.

ПРИМЕР: СТАТИЧНИ

Паскал: няма такива променливи.

Си: Променливите, дефинирани чрез **static** <тип> <име> са статични.

ВБ: Променливите, дефинирани като **static** <име> [**As** <тип>] са статични;

В процедура (функция), чието име се предшества от **static**, всички дефинирани променливи са статични.

БЛОКОВЕ

Като програмна част **блокът е най-елементарната програмна част.**
Не всички ЕПРВ предоставят блокове.
Блоковете винаги са вложени по своя маниер на написване.

Единствената **разлика между съставен оператор и блок е в правото при писане на блок да може да бъдат дефинирани нови (локални за блока) променливи.**

ПРОЦЕДУРИ

Процедурата е програмна част от **по-високо равнище спрямо блока**.

Тя се дефинира на едно място в програмата, **но може да се използва във всяка друга точка** от написаната програма.

Ползата от процедурите проличава най-ясно, **когато те могат да се параметризират**.

Функциите са особен род процедури.

Всеки ЕПВР предоставя наготово определен **брой „стандартни“ процедури и функции**.

ФОРМАЛНИ ПАРАМЕТРИ

За да **параметризираме** текста на една процедура в него трябва **да отбележим** участъците, подлежащи на **промяна**.

Отчитайки, че **тези участъци** най-често ще **представят данни**, става ясно че те ще бъдат представяни от **параметризиращи величини** и те най-естествено ще са **променливи**.

Този род променливи, необходими за написване на една процедура, се наричат **формални параметри** на процедурата.

За всеки от тях трябва да бъде посочен **тип**.

ФАКТИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ

При всяко използване на една процедура **формалните параметри се заменят с действителните величини**, с които се провеждат параметризираните изчисления.

Тези действителни величини се наричат **фактически параметри** на процедурата.

За използване на процедура **в ЕПВР** трябва да предоставя **оператор за използване** на процедура **и ред за съответствие** между фактическите и формалните параметри.

ВИДОВЕ ПАРАМЕТРИ ❶

В зависимост от посоката на предаване на информация **параметрите** се делят на **входни** (**начални данни** за процедурата) и **изходни** (**резултат** от нейната работа).

Функциите са **особен род процедури** с **допълнителен изходен** параметър, свързан с **името им** и наричан **тяхна стойност**.

Тази **разлика** рефлектира **в начина на използване**: при **процедурите** имаме специален **оператор**, докато **функциите** се използват **при** писането на **изрази**.

ВИДОВЕ ПАРАМЕТРИ ②

Параметрите на процедурите се различават **и по механизма за съпоставяне** на фактическите и формалните параметри.

По този показател параметрите биват:

- ① **стойности** (**Паскал**, **Си**, **ВБ**): в процедурата се получава **стойност без сведения за произход**;
- ② **променливи** (**Паскал**, **ВБ**): в процедурата е **известен произходът** (име на променлива);
- ③ **процедури** (функции) (**Паскал**): процедурата получава **име на друга процедура** (функция);
- ④ **стойност-резултат** (Фортран);
- ⑤ **име** (Алгол–60): текстова замяна.

ДЕФИНИЦИЯ НА ПРОЦЕДУРА

За да се дефинира една процедура трябва:

- ❶ да се посочи нейното **име**;
- ❷ да се посочат **броят, имената, типът и видът** на всички **формални параметри**;
- ❸ **при функция** да се посочи и **типът на резултата**;
- ❹ да се напише **кодът на процедурата**.

За да се използва коректно една процедура е достатъчно да бъдат известни **❶, ❷ и ❸**, които формират и **декларацията на една процедура** (функция) при разделно писане.

ПРИМЕР: ПАСКАЛ ①

Процедури (функции) **се дефинират** в специален раздел **в началото на** всяка програмна **част** и могат да **се използват** само **в нея и в нейните вложени** части, стига в тях да няма нова дефиниция със същото име.

Дефиницията има вида:

PROCEDURE <име> [(<списък формални парам.>)] ; [<дефиниции>] <оператор> ;

FUNCTION <име> [(<списък форм. пар.>)] :
<тип> ; [<дефиниции>] <оператор> ;

ПРИМЕР: ПАСКАЛ ②

Формалните параметри в списъка са разделени с точка и запетая (;) **описания**

[<вид>] <име> : <тип>

Когато липсва <вид> се приема, че е описан формален **параметър-стойност**.

В останалите случаи за <вид> се посочва:

VAR за параметрите-**променливи**,

PROCEDURE за параметрите-**процедури** и

FUNCTION за параметрите **функции**.

Използваният <тип> трябва да е **дефиниран** предварително **в раздела за типове**.

ПРИМЕР: ПАСКАЛ ③

В програмния код на **функция** трябва да има поне един **оператор**, който **да присвои стойност на името** на функцията (резултат).

Процедурите и функциите се **използват** в програмната **част**, в която са дефинирани, като **след тяхното име** в кръгли скоби се запише **списък на фактическите параметри**.

Фактическите параметри трябва **по брой и тип да съответстват на формалните** като съпоставянето е **по позицията на писане**.

ПРИМЕР: СИ ①

Програмата е съвкупност от функции, една от които носи името `main`.

Не се разрешава определяне на процедури, но типът на функция може да бъде `void`, което означава липса на резултат.

Дефиницията на функция има вида
<тип> <име> ([<списък от формални параметри>]) <блок>

Стойността на дадена функция се определя от израза в оператор `return` <израз>.

ПРИМЕР: СИ ②

Формалните параметри в списъка
са разделени със запетая (,) **описания**

<тип> <име> [()]

Всички параметри са стойности, защото
езикът поддържа **явен тип указател** към,
който може да се използва **при параметри**,
чиито произход е от значение.

Вместо по стойност **масивите се предават**
чрез указател към своя първи елемент.

Проверка за съответствие по брой и тип
се извършва само при наличие на прототип.

ПРИМЕР: ВБ

Дефиницията на процедура има вида

Sub <име> (<списък формални парам.>) ↵

<оператори> ' вкл. **Exit Sub** ↵

End Sub ↵

Function <име> (<форм. пар.>) **As** <тип> ↵

<оператори> ' вкл. **Exit Function** ↵

[**Let**] <име> = <израз> ' определя резултата

End Function ↵

Параметрите се разделят със запетайи (,):

[**ByVal** | **ByRef**] <име>[()] [**As** <тип>]

ByVal – по стойност, **ByRef** – по позоваване.

ПРОИЗВОЛЕН БРОЙ ПАРАМЕТРИ

Обикновено ЕПВР изискват броят на формалните параметри да бъде фиксиран и всяко използване да бъде винаги със същия този брой фактически параметри.

Малко езици дават възможност за писане на процедури с произволен брой параметри. Дефиницията на подобна процедура съдържа имената на задължителните параметри.

Следващите (произволен брой) параметри са достъпни в кода по специален начин.

ПРИМЕРИ

Си: <тип> <име> (<списък> , ...) { ; | <блок> }

При дефиницията в <блок> **за достъп до безименните параметри се използват:**
va_list специален тип за достъп до параметри;
va_start начало на достъпа до параметрите;
va_arg за извличане на поредния параметър;
va_end край на достъпа до параметрите.

ВБ: последният формален параметър може да бъде обявен като **ParamArray**. Това означава **тип Variant със стойност масив, съдържащ допълнителните параметри.**

ПАРАМЕТРИ ПО ИЗБОР

Само **VB** предоставя такива параметри.

Декларират се в списъка с параметри **чрез**

```
Optional [ByVal | ByRef] <име>[ () ]  
[As <тип>] [= <начална стойност>]
```

Началната **стойност** може да се посочи само **чрез константен израз** и **се използва при отсъствие** на фактически параметър.

Липсата на съответстващия **фактически параметър** може да **се констатира** и **чрез стандартна функция** **IsMissing**.

ИЗПОЛЗВАНЕ

Дефинираните в една програма **процедури** могат да **се използват чрез** прост **оператор за активиране на произволно място**, където е „видимо“ (т. е. известно) тяхното име.

Използването на процедура става като след нейното име се посочи списък, съдържащ съответстващите фактически параметри.

Обикновено списъкът се поставя в скоби, а параметрите се отделят със запетая (,).

Функциите се използват само в изрази и то чрез скоби. Заместват се със своя резултат.

СЪОТВЕТСТВИЕ

Фактическите параметри **се свързват**
със съответния **формален** параметър
по реда на своето **писане** (**по позицията** си)
и трябва да отговарят на следните **правила**:

ФОРМАЛЕН параметър	ФАКТИЧЕСКИ параметър
стойност	израз от същия тип
променлива (VAR) / позоваване (ByRef)	проста променлива или елемент на структура
процедура (функция) в ПАСКАЛ	име на известна процедура (функция)

КЛЮЧОВИ ПАРАМЕТРИ

Освен съответствие по позиция **ВБ** дава възможност при използване на процедура (функция) всеки **фактически параметър** **явно** да **посочва името на своя съответен формален** параметър.

Такива параметри се наричат **ключови**.

Ползата от такива параметри **се вижда най-добре**, когато **фактическият параметър** на една процедура **е еднакъв при голяма част** от случаите **на нейното използване**.

МОДУЛИ

Някои ЕПВР (**Си**, **ВБ**, Модула) предлагат **най-високото равнище** на програмни части, наречено **модул**.

Всеки модул е отделен файл и съдържа дефиниции на определен брой **процедури и данни**, необходими за тяхното използване.

Компилаторите, осигуряващи превод на отделна програмна част (**Си**), **работят само на равнище модул** (**разделна компилация**).

Но деленето на програмата на модули не е свързано с разделната компилация (**ВБ**).

ВИДОВЕ ПАМЕТ

Основната идея на ЕПВР **е** при писане на програми **да забравим за** архитектурата, присъща на **даден компютър**.

Тази идея **е прекрасна, но уви не е реална**.

Поради това **някои ЕПВР** си **позволяват** да предоставят **конструкции**, чрез които **да подскажем** на превеждащата програма **някои наши желания**.

Основният елемент, подлежащ на конкретизиране, **е нееднородната ОП**.

ПРИМЕР: ПАСКАЛ

Паскал предоставя **два вида** променливи:
обикновени и динамични.

Памет за обикновените променливи се отделя при започване на изпълнението на съответната програмна част (**началната им стойност е произволна**), **и се освобождава при завършване** на изпълнението.

Памет за динамични променливи се заделя и освобождава по заявка на програмата.

Динамичните променливи на Паскал се представят чрез указатели.

ПРИМЕР: ПАСКАЛ (прод.)

Динамична променлива се **дефинира** чрез
<име> : ^<тип> ; , при което **вместо** нова
променлива се създава указател
към <тип> именован с <име>.

Памет за променлива, чиито адрес става
стойност на указателя, **се заделя** чрез
NEW (<име>) ; и **освобождава** ръчно с
DISPOSE (<име>) ; („раждане“ и „умиране“).

Стойността на съществуваща динамична
променлива **се цитира чрез** <име>^, а
единствената константа за указател е **NIL**.

ПРИМЕР: СИ

Си поддържа **явно** типове **указател към**.

За динамично **заделяне и освобождаване** на памет **се използват** стандартните функции:

```
void * malloc(size_t <размер>),  
void * calloc(size_t <бр.>, size_t <рзм.>)  
и void free(void * <указател>).
```

Прототипите на тези функции, заедно с определение на **празния указател NULL**, са записани **в стандартните библиотечни файлове** `stdlib.h` и `malloc.h`.

ПРИМЕР: СИ (прод. 1)

Променливите, дефинирани **във функция**, са **локални** за нея, а тези **вън от функция** – **глобални** за цялата програма.

Глобалните променливи са **достъпни** пряко в модула, в който са дефинирани.

Глобалните променливи се **раждат с** начална стойност **0** при **стартиране** на програмата и **умират** при нейното **завършване**.

За използване на **глобална променлива** от друг модул тя трябва да бъде **декларирана** чрез **extern** <тип> <име>.

ПРИМЕР: СИ (прод. 2)

Всеки **ЦП** притежава **регистри**, които функционират като **свръх бърза памет**.

Поместването на стойностите на често използваните променливи в регистри на ЦП **ускорява** изпълнението на програмата.

Си решава нещата като **дава възможност** **пред** дефиницията на **локална** променлива да бъде записано **register**.

Компиляторът е длъжен да **моделира** такива **променливи в регистри** на ЦП (**стига да има** свободни такива) вместо в ОП.

ПРИМЕР: ВБ

Променливите, дефинирани в текста на една процедура, са локални за нея, а вън от този текст – глобални на модулно равнище.

Глобалните стават общо достъпни когато се дефинират с **PUBLIC** вместо с **DIM**.

Процедурите и функциите са глобални за цялата програма, освен когато пред името им е записано **PRIVATE**.

Динамично създаване на нови екземпляри, достъпни чрез обектовите променливи на ВБ (указателите), става чрез **NEW** <клас>.

ПРИМЕР: ВБ (прод.)

Локалните променливи на процедура **се раждат с фиксирана стойност** (0, 0.0, "", Empty, Nothing) **при нейното започване** и **умират заедно със създадените от нея динамични екземпляри при завършване** на тази процедура (функция).

Глобалните променливи на модулно и програмно ниво **се раждат при стартиране на програмата и умират в нейния край.**

Стойността на глобалните също е фиксирана.

СТАТИЧНИ ПРОМЕНЛИВИ

Правилото за „прераждане“ на локалните променливи на процедурите решава редица проблеми, но поражда нови.

Често е полезно стойността на една локална променлива да бъде запазена от края на едно изпълнение на процедура към началото на следващото изпълнение.

Използването на глобална променлива за подобна цел не е добро решение.

Някои езици предлагат по-добро решение: използване на статични променливи.

ПРИМЕРИ

Паскал: няма статични променливи.

Си: пред дефиницията на статична локална променлива се записва **static**.

Записването на **static** пред името на функция прави тази функция локална.

ВБ: статични променливи се дефинират само в процедури, като вместо **Dim** се използва **Static**.

Записването на **Static** пред името на процедура означава, че всички нейни локални променливи са статични.

СТРАНИЧНИ ЕФЕКТИ

Променянето на стойността на глобална променлива и на параметър при изпълнението на дадена процедура (функция) се нарича неин страничен ефект.

Активирането на процедура е единичен оператор, а и някои от тях се използват само заради своите странични ефекти.

Функциите се използват при изчисляване на изрази, поради което страничните ефекти на една функция могат да доведат до проблеми, свързани с реда на изчисляване.

РЕКУРСИВНИ ПРОЦЕДУРИ

Процедура (функция), **която** при своето изпълнение **използва** самата **себе си** се нарича **рекурсивна**.

Рекурсията бива **два вида**:

- ❶ **Пряка** (явна): **A** използва **A** (т. е. себе си);
- ❷ **Косвена** (неявна): **A** използва **B**, а **B** – **A**.

Рекурсията позволява елегантно описание на редица алгоритми.

Рекурсивните процедури (почти) **не бива** да **използват статични локални променливи**.

Рекурсията е еквивалентна на итерацията.

РЕКУРСИЯ (продължение)

В някои ЕПВР (Фортран) **рекурсията е забранена**, поради **трудната реализация**.

Всички процедури и функции в **Паскал**, **Си** и **ВБ** допускат рекурсивно използване.

При **Паскал** и **ВБ** всяко използване на **името на функция в дясната част** на оператор за присвояване води до **ново (рекурсивно) активиране** и трябва да се придружава от списък с фактически параметри.

В лявата част на същия оператор **името на функцията определя** нейния **резултат**.

ПРОБЛЕМИ НА ПАСКАЛ

Писането на **косвено рекурсивни** процедури **при Паскал** поражда **конфликт** с неговите правила: **всеки** елемент **да се дефинира преди** да бъде **използван**.

За **разрешаване на конфликта** е предвидена служебната дума **FORWARD**, която **замества дефиницията** (текста) на първата процедура (функция), защото **заглавието (с параметрите)** **е достатъчно за нейното използване**.

Формалните параметри не се записват повторно при следващата дефиниция на кода.

**БЛАГОДАРЯ ВИ
ЗА ВНИМАНИЕТО!**

**БЪДЕТЕ С МЕН И В
СЛЕДВАЩАТА ЛЕКЦИЯ,
КОЯТО ЩЕ НИ ОТВЕДЕ
В НЕВЕРОЯТНИЯ СВЯТ НА
МАКРОАПАРАТА**